

דיונים אקטואליים בסוגיות הנלמדות
בס"ד, יום ג' פרשת מטות מסעי, כז תמוז תשע"ה, קידושין פרק שני
לע"נ האשה הצדקנית טויבע רחל בת הרה"צ ר' ישראל ע"ה נלב"ע כ"ו תמוז תשע"ד
ולע"נ שלמה בן דבורה זצ"ל נלב"ע יא תשרי ת.נ.צ.ב.ה.

פנינים

חופה בהיכל בית הכנסת

בשו"ת אמרי אש (סי' י') שאין לערוך חופה 'בתוך בית הכנסת' אפי' ע"י תנאי מראש כיון שמחללים ע"ז קדושת המקום שבאים אנשים ונשים יחדיו לבית ה' ומסירים קדושתו ויראתו בעיני האנשים. וגם לנוהגים לעשות חופה בתוך בית ולא תחת כיפת השמים אסור 'בתוך בית הכנסת'. וכן אסרו בתורת חיים (ס"ק ו'), ושו"ת יהודה יעלה (סימן לח), ושו"ת חת"ס (אה"ע סימן צח), ושו"ת כתב סופר (אה"ע סימן מז), ושו"ת מהר"ם שיק (אה"ע סימן פז). וכ' בשו"ת דברי ישראל (ח"א או"ח סימן סד) שהעובר על זה ועושה חופה בביהכנ"ס ענוש יענש.

ועי' שדי חמד (אסיפת דינים מערכת חתן וכלה אות א') שכתב עוד טעם לאסור עשיית חופה בביהכנ"ס ע"פ דברי הרמ"א (או"ח סו"ס פ"ח) שאין לאשה נדה להכנס לביהכנ"ס, וכשיעשו שם חופה ודאי יבואו גם נשים נדות וכן פעמים גם הכלה עצמה היא נדה.

נשים נדות בביהכנ"ס

הרמ"א (או"ח סוף סימן פ"ח) מכריע לנהוג כדעת הסוברים שאשה בימי ראייתה לא תכנס לביהכנ"ס. ובימי ליבון מותר, גם בימים נוראים מותר כי הוא להן עצבון גדול שהכל מתאספים והן יעמדו חוץ (פסקי מהרא"י סי' קל"ב).

בספר האגור (סי' אלף שפ"ח) הביא סמך לאיסור זה מהפסוק (ויקרא יב, ד) בְּכָל־קֹדֶשׁ לֹא־תִגַּע. ופשוט שלדעת האוסרים הוא גם בעזרת נשים, כמבואר בתשורת שי (ח"א סי' תקמ"ה) שהוכיח מזה כדעת הסוברים שיש קדושה בעז"נ.

אבל המשנ"ב (שם ס"ק ז') בשם החיי אדם מכריע לנהוג כדעת רש"י (הלכות נדה) שמותר לנדה ליכנס לביהכנ"ס, ורק לא יסתכלו בס"ת בשעה שמגביהים אותה להראות לעם. ❖

אשה בעזרה מניין

בגמ' (קידושין דף נב:) "וכי אשה בעזרה מניין", מקשה הגמ' כיצד מבואר במשנה שמקדשה בקדשי קדשים הרי יש איסור להוציאם לחוץ, והאשה אינה נכנסת לעזרה. ומצינו בראשונים כמה ביאורים בדברי הגמ'.

1. האם אסור לאשה ליכנס לעזרה

דעת רש"י: שאסור לנשים להכנס לעזרה, 'ונשים אין נכנסות לה כדתנן באבות הטומאות בפ"ק דמסכת כלים'. המאירי הביא פירוש רש"י (בשם גדולי הרבנים) שמאחר שאין מחוסר כפורים נכנס לשם כ"ש נשים.

ובתוס' הרא"ש ביאר בדעת רש"י (ליישבו מקושיות התוס') שודאי לצורך מותר לנשים להכנס. וכל האיסור הוא שלא לצורך, כעין האיסור של ישראל להכנס לעזרת כהנים שלא לצורך. ובהגהות הר"ש מדסוי הביא סמך לדעת רש"י מהגמ' (חגיגה דף טז.) שהביאו את הקרבן שלמים לעזרת נשים

ושם סמכו עליו הנשים, משמע שלעזרה היו אסורות להכנס. והיעב"ץ (בהגהות וחידושים) פי' בדעת רש"י שטעם המעלה לאסור נשים הוא כדי שלא יעמדו עם אנשים בעירבוביא.

דעת ר' גרשום: כע"ז מצינו בפי' רבינו גרשום (מנחות סא:) שהטעם שנשים אין סומכות הוא משום שאין נכנסות לעזרה, משמע שהנשים אסורות מדאוריתא להכנס לעזרה שהרי דין סמיכה בקרבנות הוא דאוריתא. ואולי יש לדחוק בדבריו שמכיון שאין ראוי לה להכנס לכן פטרתם התורה מסמיכה. וכן מדייק הג"ר יוסף ענגיל (גליוני הש"ס) מדברי הירושלמי (מע"ש פרק ה' הלכה ג') ראייה לדעת רש"י שנשים אסורות להכנס לעזרה. ושם משמע שאיסורו אפי' מדאוריתא, שר' יהושע בן חנינא אומר שר"כ מעשר נאכל גם חוץ לעזרה שהרי נאמר בו 'אתם וביתכם' ואשה בעזרה מנין. אמנם גם שם אפשר לדחות שאין רגילות נשים להכנס לעזרה וכו"ל.

דעת תוס': שאין שום איסור בדבר, ומותר לנשים להכנס לעזרה אפי' שלא לצורך כלל, אלא שאין דרך נשים להכנס לשם להתקדש כיון שבזיון הוא לה, ובתוס' הרא"ש מבאר לשון הגמ' 'וכי אשה בעזרה מנין' והגמ' לא הזכירה 'לקידושין', משמע שלא שכיחא מילתא שתכנס אשה לעזרה גם שלא לקידושין, כמו שמצינו במועד קטן (דף יח:): שמותר לזרוק ציפורנים בבתי כנסיות ובתי מדרשות משום שלא שכיחות שם נשים.

דעת מהר"ם מרוטנבורג: במהר"ם מרוטנבורג (הובא בתשב"ץ קטן ס' שצ"ז) גרס בגמ' 'אשה בעזרה מנין פן יתגרו בה פרחי כהונה' ומכאן זה מחדש שאין לאשה לשמש כסנדק שיושבת בביהכנ"ס עם האנשים ומלים התינוק בחיקה דלאו אורחא וכו'. והוסיף בספר משנת יוסף (סי' כ"ז הע' ג') וכעין זה מבואר באג"מ (או"ח חלק א' סימן לט מא) שמצינו שבשעת התפילה מחמירים יותר מבעלמא ואסורים להיות אנשים ונשים יחד בחדר אחד אפי' בלא תערובת. כך גם במקדש מחמירים יותר בענינים אלו מבחוץ, ולכן אין לאשה להכנס בין האנשים, ומזה למד מהר"ם מרוטנבורג גם לענין סנדקאות בשעת הברית עם גילוי אליהו הנביא זכור לטוב.

2. נשים בבית הכנסת כשיש אנשים

מבית המקדש לומדים לבית הכנסת שאסור לנשים ליכנס לתוך בית הכנסת כשיש שם אנשים, וזה נוגע להרבה מאורעות - שמחת תורה, קוואטר בברית מילה, עליה לתורה, ושורש הדברים שביהכנ"ס דינו כבית המקדש מבואר בגמ' (מגילה כט.) ואהי להם למקדש מעט אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבל. ועיין בשו"ת מהר"ם שיק (חלק או"ח סימן עז) שכמו שבבית המקדש העזרה מיוחדת לגברים ועזרת נשים מיוחדת לנשים כמפורש בסוכה (דף נא:), כך בבית הכנסת צריך הפרדה מוחלטת בין גברים לנשים.

וכתב הג"ר אהרן קוטלר זצ"ל (אוסף חידושי תורה, הוצאת אוריתא סימן לט עמוד של) שאין לנשים ליכנס לתפילה בבית הכנסת כמבואר בגמ' בקידושין (נב:) וכי אשה בעזרה מנין דלא משכחת כלל דיכנסו, ואף שגם נשים מחויבות בקרבנות כמבואר בגמ' (תענית דף כו.) האיך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד עליו אעפ"כ אין נכנסות לעזרה כדי שלא תהיה תערובת אנשים ונשים, כל שכן בבית הכנסת. עוד מדייק מלשון הרמ"א (יו"ד רסה סעיף יא) בברית האשה תביא התינוק 'עד בית הכנסת' משמע שלא נכנסת לתוך לבית כנסת. מדבריו מוכח שגם אשה אחת באקראי אסור.

אולם דעת הגר"מ פישנשטיין זצ"ל (אגרות משה או"ח חלק ה' סימן י"ב עמוד כ') שמותר לאשה אחת או שנים ליכנס 'באקראי' לצורך צדקה או אבילה לומר קדיש, כמו שנהגו בכל הדורות. והוכיח כדבריו מהגמ' (מגילה כג.) והשו"ע (או"ח סימן רפ"ב סעיף ג') שאשה עולה למנין ז' קרואים. עוד הוכיח (אגרות משה ח"א או"ח סימן לט בסופו) מדברי התוס' (קידושין נב: ד"ה וכי אשה בעזרה) שאין חיוב מחיצה לפני כמה נשים בלבד.

3. כשאין אנשים בבית הכנסת

כשאין גברים בבית הכנסת, כגון כינוסי חיזוק לנשים, קריאת המגילה לנשים, פרשת זכור לנשים. עיין בשו"ת רבבות אפרים (ח"ו סי' ס"ח) שהביא פולמוס בזה - דעת הג"ר מנשה קליין זצ"ל שאסור לעשות כינוסי חיזוק לנשים בבית הכנסת מצד ג' סיבות: א. שקדושת ביהכנ"ס גדולה היא ואין לעשות שם כינוסים אחרים, ומביא את הגמ' 'וכי אשה בעזרה מנין' וכדעת רש"י שאסורות להכנס לעזרה, ואע"פ שתוס' חלקו על רש"י אבל בירושלמי (מע"ש ה, ג) משמע שאסורות להכנס בעזרה

מנהג ישראל תורה

בזכות נשים צדקניות

מעשה שהיה - בשנות השואה האיומה, בחודש תמוז שנת תש"ב כשצבאות גרמניה עמדו באל-אמין בשערי ארץ ישראל, הצורך הנאצי המפקד 'רומל' ימ"ש התרברב שתוך ימים ספורים הוא כובש את כל הארץ, שרר פחד ואימה בין יושבי ארץ הקודש, התקיים יום תפילה לנשים ב'עזרת גברים' של היכל ביהכנ"ס 'ישועות יעקב' - מאה שערים, הנשים פתחו את ארון הקודש, והתפללו בבכיות נוראות ואיומות, כעבור ימים ספורים אירע נס גלוי שהמפקד 'רומל' פנה והלך לדרכו באופן מפתיע ללא סיבה צבאית הגיונית.

ילדות קטנות בבית הכנסת

אם מבלבלות דעת המתפללים - ודאי אסור כמפורש במ"ב (תרפ"ט יז) בשם המגן אברהם ושאר אחרונים שאפילו קטנים שחייבים בחינוך לא יביא. וכתב הג"ר **מרדכי בריסק** זצ"ל (שו"ת מהר"ם בריסק ח"ב סי' ע') קל וחומר קטנות אשר אין בהם מצות חינוך שאין זה משנת חסידים להביאם, שיבלבלו התפילה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות.

אם אין מפריעות - דעת הג"ר אהרן קוטלר זצ"ל (י"ד משה, להרב ישראל תנחום דרדק שליט"א עמוד י' הע' 14) וכן דעת הג"ר **שרגא פייזש שנעעבאלג** (שו"ת שרגא המאיר ח"ב סימן נז) שלא להביא ילדות לבית הכנסת מגיל שלוש. וע"ע בקובץ תשובות (ח"ב סימן ח'). ודעת הגר"מ **גרוס שליט"א** (אום אני חומה ח"א סי' מ"ו) שגם כשלבשות בצניעות כדין יש לתקן שמגיל ארבע ולכל היותר חמש לא יבואו למקום הגברים שאין זה מכבודו של מקדש מעט. ודעת הגר"מ **פיינשטיין** זצ"ל שבמקום הצורך יש להקל להביא אפי' ילדה בת שמונה לביהכנ"ס (י"ד משה שם). מאידך בשו"ת **תשובה מאהבה** (ח"ב סי' רכ"ט) כתב שאסור להכניס כל נקבה לעזרת גברים ואפי' תינוקת, והוא על פי הסוד. וסיים כשם שמצוה לומר דבר הנשמע וכו'. ❖

מדאורייתא. ב. ע"פ דברי התשב"ץ הנ"ל בשם מהר"ם מרוטנבורג שהטעם שאין אשה נכנסת לעזרה הוא משום שמא יתגרו בה פרחי כהונה, וה"נ בביהכנ"ס של אנשים פרחי בני ישראל עוברים ושבים שם כל הזמן, למרות שהכינוס מיועד לנשים לא ימלט שלא יהיו שם אנשים. ג. מצד איסור לאשה נדה להכנס לביהכנ"ס, שאע"פ שלמעשה כיום מקילים לנדות להכנס לביהכנ"ס לתפילה כהכרעת המ"ב להתיר ודלא כהרמ"א שאוסר (או"ח סו"ס פ"ח), מ"מ הוא רק משום הצורך דעצבון גדול הוא להם שכולם מתאספים לבית הכנסת והן ישארו בחוץ, מסתבר שהקילו רק להכנס לתפילה ולא סתם להכנס ללא טעם תפילה. ואע"פ שבימים נוראים מקילים מטעם בושה מ"מ מי התיר לעשות האסיפה בביהכנ"ס ואז נצטרך להתיר לנדות להכנס משום בושה.

וכן דעת הג"ר **אברהם דוד הורביץ** זצ"ל (חבר בד"צ העד"ח) שאסור, ע"פ מה שמחדש שכל מה שהקילו לנדה להכנס לביהכנ"ס הוא רק לעז"נ שהוא ביהכנ"ס של הנשים, אבל לביהכנ"ס של האנשים שקדושתו גדולה יותר כמבואר בשו"ת מהרש"ל (סימן נ"ט) אין להתיר כלל. [עיין בהערות מבני החבורה שהובא מחלוקת בזה, אם עזר"נ קדושתו חמורה מעזרת גברים או קדושתו שוה].

4. המנהג למעשה

מאידך המנהג למעשה מקדמת דנא לעשות כינוסי נשים בבית הכנסת. כך נהג **החפץ חיים** (ספר הח"ח - חיו ופעליו להרב מ.מ. ישר מעוטר בהסכמת הג"ר חיים עוזר זצ"ל, ח"ב פרק ס"ג) שביקש לכנס את הנשים בביהכנ"ס הגדול בוילנא ודרש בפניהם הל' נדה, ולא חשש לעצם התכנסות הנשים בביהכנ"ס, וגם לא חשש שמא יש בהם נדות.

כך גם המנהג ב'בתי ברוידא' ובעוד בתי כנסת ותיקים בדרך 'ירושלים של מעלה', שבשמחת תורה לאחר שהגברים חוזרים לביתם נכנסות הנשים לביהכנ"ס פותחות את ארון הקודש ובוקעות רקיעים בתפילתם (מ.ש.). מנהג עתיק זה מוזכר בכתבי הגר"ח **זונפלד** זצ"ל (שו"ת שלמת חיים הל' ביהכנ"ס סימן קנה) שמנהג הנשים ליכנס בשמחת תורה, ועל כל צרה שלא תבוא לצעוק אצל ארון הקודש כפי שהובא בשדי חמד - והכריע שם כל שהונהג על פי גדולים ולא מיחו הנח להם, והגמ' (מו"ק יח:) שמותר לזרוק צפרניים על רצפת ביהכנ"ס מפני שאין שכיחות נשים, איירי רק 'בבי מדרשא' אבל 'בבי כנישתא' שכיחי נשים.

הערות מבני החבורה

הרחבת ה'עזרת נשים'

שאלה: האם מותר להוריד חלק מעזרת הגברים ולהוסיפו לעזרת הנשים, או דלמא הוי הורדה מקדושה. דהרי מבואר ברש"י (קידושין דף נב:) שהטעם שאין נשים נכנסות לעזרה מפני חילוקי דרגות הקדושה, וגם בית הכנסת הושווה בגמ' (מגילה כט. ברכות סב:) לבית המקדש (י.ז.ו.).

תשובה: בספר 'שערי ציון' (בעניני הכותל המערבי, סימן ו') מסופר באריכות שבזמן השיפוצים בכותל המערבי ב'קשת וילסון' רצו להרחיב את ה'עזרת נשים' על חשבון ה'עזרת גברים', ושאלו את הגר"ש אלישיב זצ"ל כדת מה לעשות. במכתב ששוגר בשמו ע"י הגר"י אפרתי שליט"א (כ"ז כסלו תשס"ג) הורה שמאחר שהכותל המערבי מיוחד לתפילות כלל ישראל, ימנו 'ועדת רבנים' המרוכבת מכל החוגים שיוסמכו להכריע בענין. ועדת הרבנים: הג"ר שמחה הכהן קוק שליט"א רב ואב"ד רחובות, הג"ר שלום כהן שליט"א ראש ישיבת פורת יוסף, הג"ר אביגדור נבנצל שליט"א רב הרובע היהודי, הג"ר אשר וייס שליט"א.

במכתב הסיכום של ועדת הרבנים (טבת תשס"ג) הובהר - יש קדושת ביהכנ"ס ואולי גם קדושת ביהמ"ד לרחבת הכותל המערבי ואסור להרחיב את העזרת נשים על חשבון רחבת העזרת גברים. אולם עקב ההכרח לעזרת נשים מקורה, מותר להרחיב את העזרת נשים 'על גבי עמודים' באופן שלא ימעט את רחבת העזרת גברים, בכפוף לתנאים הבאים: 1. שיחללו את קדושת 'אור העזרת גברים' על כספי ציבור אשר ישמשו לבניית חדר ארונות הקודש. 2. שילוב אקוסיטקה מתאימה אשר תצמצם רעשים מכיוון העזרת נשים.

הג"ר אשר וייס שליט"א בתשובתו על שאלה זו (שערי ציון סימן ו') הביא ששאלה דומה הסעירה לפני מאה חמישים שנה את קהילת 'זאלאשטוק' אשר בארץ גליציה כאשר הרחיבו את העזרת נשים לתוך שטח ביהכנ"ס על גבי עמודים, ונחלקו בזה גדולי אותו הדור: דעה ראשונה - **הגאון ר' שלמה קלוגר זצ"ל** (שו"ת האלף לך שלמה חלק או"ח סימן עו) אסר ותבע להרוס את אשר נבנה, וכן **הג"ר מאיר אריק זצ"ל** (שו"ת אמרי יושר ח"ב סימן יב) אסר מטעם שמוריד מקדושה חמורה לקדושה קלה.

דעה שניה - מול הגר"ש קלוגר התייצבו שני גדולי הדור **הגר"ש נטנזון זצ"ל** (שו"ת שואל ומשיב מהדו"ק ח"ב סי' כ"ב), ו**הגר"ר שלמה דרמר זצ"ל** (בית שלמה או"ח חלק א' סימן כ"ח) שכתבו להתיר מטעם שאף בעזרת נשים יש קדושת ביהכנ"ס. וכן מדויק להתיר בשו"ת **חת"ס** (או"ח סימן כו). וכן מפורש להתיר בשו"ת **דברי חיים** (חלק א' סימן יג) שאין קדושה באויר, וכן התיר בשו"ת **מהרש"ם** (ח"א סימן לה) שאין בזה הורדה מקדושה, וכן התיר בשו"ת **חסד לאברהם** (סימן יד) מטעם שעזרת נשים הוא אותה קדושה של עזרת גברים.

דעה שלישית - **האבני נזר** (או"ח סימן לד) הסתפק בזה אם מותר להוריד קדושת אויר ביהכנ"ס, והתיר רק ע"י חילול קדושת הבית כנסת ע"ג מעות מדעת ז' טובי העיר בפרסום אנשי העיר.

אמנם גם המתירים התירו רק משום שבונה באויר ביהכנ"ס, אבל להוריד מקום מעזרת גברים לעזרת נשים לכו"ע אסור, וכמבואר בשו"ת **דברי חיים** (או"ח ח"ב סי' י"ד) ושו"ת **צמח צדק** (או"ח סי' כ' אות ב'). וכתב **הגר"י זילברשטיין שליט"א** (חשוקי חמד מגילה דף כו: עמוד שכב) שמה שמוזכר בפוסקים הנ"ל לאיסור הוא רק כשמוריד הקדושה באופן קבוע, אבל באופן זמני כפי שמצוי בימים נוראים שמרחיבים את העזרת נשים על חשבון העזרת גברים מותר לכו"ע. ושמעתי מהגר"נ **קופשיץ שליט"א** כלפי מעשה שהיה בשני ישיבות, שמותר להפוך 'חדר שיעורים' לעזרת נשים, כי גם כעת יכול לשמש לחדר שיעורים ולא נפחת קדושתו, ועוד ששכיח לשנות ייעוד 'חדר שיעורים' לכמה דברים, והוי כמו תנאי מעיקרא שיוכלו לשנות את סוג ההשתמשות. ❖

וכן שמעתי מהגר"נ **קופשיץ שליט"א**, והגר"מ **סירוטה שליט"א** ועוד מורי הוראה שליט"א, שמותר לעשות כינוסי חיזוק ותפילה לנשים בבית הכנסת.

וכן הביא ברבבות אפרים שם את דברי השואל **הג"ר אשר אליאך זצ"ל** מבני ברק שחלק על כל הנ"ל, וסובר שאין איסור לנשים להכנס לביהכנ"ס של אנשים, ואפי' הם נדות. שמה שנוהגים היתר לנידות ולא כהרמ"א הוא גם לביהכנ"ס של האנשים,

ודוחה טענות הרב מנשה קליין זצ"ל: מצד אשה בעזרה - בבית המקדש ודאי לא היה להם להיות בעזרה אלא רק בגזוטר שבעז"נ שהיה אבל מנ"ל להוכיח משם שאסורה גם בביהכנ"ס. מצד מה

שפעמים מצוים גברים - מדייק בדברי התשב"ץ שכל האיסור הוא לאשה להכנס מקושטת בין אנשים שמא יתגרו בה, וזה קיים רק אם יש אשה אחת בודדת, אבל אם מתכנסות כמאה או מאתים נשים לא שייך טעם זה. ומצד האיסור לנידות ליכנס לביהכנ"ס שלא לצורך תפילה - מביא שבהגהות מימוניות (פ"ד מתפילה אות ג') שהוא המקור לדברי הרמ"א מבואר שאינו איסור מעיקר הדין אלא רק מנהג וסלסול, ולכן להמקילים לצורך תפילה אפשר להקל גם לצורך כינוס לחזק את הנשים לעבודת השם.

סיכום: כשיש שם גברים דעת כל הפוסקים לאסור מלבד אשה בודדת או שנים באקראי. כשאין שם גברים דעת הג"ר מנשה קליין והגרא"ד הורביץ אסור, מאידך דעת כמה פוסקים וכן המנהג למעשה להקל כפי שהיה בדרשת החפץ חיים.

'עומק הפס'

אתרוגות, הצרות, והארות. נ"ד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823